

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΙΟΓΙΔΟΥ (*Rupicapra rupicapra balcanica*) ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΔΡΥΜΟ ΟΙΤΗΣ

Παπαϊωάννου Χαριτάκης (Βιολόγος Msc), 2013

1. Η ΟΙΤΗ

Η Οίτη είναι βουνό της Στερεάς Ελλάδας και καταλαμβάνει τμήμα των Περιφερειακών Ενοτήτων (Νομών) Φθιώτιδας και Φωκίδας. Η Οίτη συνδέεται στα νότια με την Γκιώνα, δυτικά με τα Βαρδούσια και ανατολικά με το Καλλίδρομο, ενώ το όριο της στα βόρεια είναι η κοιλάδα του Σπερχειού. Στις πλαγιές της σχηματίζονται πολλά υδάτινα ρέματα. Από την Οίτη πηγάζουν μεταξύ άλλων ο Μόρνος και ο Γοργοπόταμος. Σημαντικά χωριά στις πλαγιές και στους πρόποδες της Οίτης είναι η Παύλιανη, η Υπάτη, το Μαυρολιθάρι και πολλά άλλα. Η ψηλότερη κορυφή της, ο Πύργος, έχει υψόμετρο 2.152μ. Άλλες κορυφές της Οίτης είναι το Γρεβενό (2.114μ.), ορατό από τη Λαμία και την κοιλάδα του Σπερχειού, το Σέμπι (2.091μ.), η Αλύκαινα ή Αλουμπόραχη (2.052μ.) κ.α.

2. ΤΟ ΑΓΡΙΟΓΙΔΟ ΣΤΗΝ ΟΙΤΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Η παρουσία του αγριόγιδου στη Στερεά Ελλάδα εντοπίζεται σε τρία ορεινά συγκροτήματα: στη Γκιώνα, στα Βαρδούσια και στην Οίτη. Ένας τέταρτος πληθυσμός, που υπήρχε στον Παρνασσό, έχει εκλείψει εδώ και πολλά χρόνια, αν και τελευταία υπάρχουν ορισμένες πληροφορίες για μεμονωμένες εμφανίσεις αγριόγιδων στη ζώνη σύνδεσης μεταξύ της Γκιώνας και του Παρνασσού (Χαρ. Παπαϊωάννου προσ. Αρχείο).

Στη Γκιώνα τόσο το 1986 όσο και το 1991 αναφέρεται η παρουσία ενός πληθυσμού 70-100 ατόμων (Χατζηρβασάνης & Μαλακού 1986, Hatzirvasanis 1991). Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δεδομένα το πληθυσμιακό μέγεθος του αγριόγιδου στη Γκιώνα φτάνει τα 110 άτομα με μια πληθυσμιακή πυκνότητα 2 ατόμων/ 100 ha σε μια έκταση 5502ha (Ραπαϊοαννου et al 2014). Όσον αφορά τα δημογραφικά δεδομένα τα μικρά αντιπροσωπεύουν το 21% του πληθυσμού, τα χρονιάρικα το 8%, τα ενήλικα θηλυκά το 35% και τα ενήλικα αρσενικά το 36% (Ραπαϊοαννου et al 2014).

Στα Βαρδούσια αναφέρεται αρχικά η παρουσία 30-70 ατόμων (Χατζηρβασάνης & Μαλακού 1986), ενώ πέντε χρόνια αργότερα αναφέρεται η παρουσία μόνο 10 ατόμων (Hatzirvasanis 1991). Βάση της πιο πρόσφατης αναφοράς για το αγριόγιδο στα Βαρδούσια, στο βουνό αυτό υπάρχουν λιγότερα από 20 αγριόγινδα (Παπαϊωάννου 2007). Αιτίες της δραματικής αυτής μείωσης είναι η λαθροθηρία

που διευκολύνεται από τους πολλούς ορεινούς δρόμους που έχουν διανοιχτεί στο βουνό, κυρίως κατά τη δεκαετία του 80.

Στην Οίτη αναφέρεται αρχικά η παρουσία 50 περίπου αγριόγιδων (Χατζηρβασάνης & Μαλακού 1986), ενώ λίγα χρόνια αργότερα μόνο 10-30 άτομα (Hatzirvasanis 1991). Το είδος θεωρούνταν ότι απαντάται κύρια στις ΒΑ χαράδρες της Οίτης που, κατά κύριο λόγο, βρίσκονται έξω από τον Εθνικό Δρυμό Οίτης. Τα προβλήματα για το αγριόγιδο στην Οίτη, που αναφέρονται, σχετίζονται με την παράνομη θήρα, που διευκολύνεται από τη διάνοιξη δασικών και ορεινών οδών, όπως επίσης και από τον ανταγωνισμό με κοπάδια κτηνοτροφικών ζώων.

3. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΓΡΙΟΓΙΔΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΤΗ

3.1 ΚΑΘΟΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Για πρακτικούς λόγους και με βάση: (α) την τοπογραφία της περιοχής σε συνδυασμό με τις βασικές απαιτήσεις του είδους, (β) τις λιγιστές αλλά ιδιαίτερα αξιόλογες διαθέσιμες πληροφορίες, (γ) τα ελάχιστα βιβλιογραφικά δεδομένα και (δ) τα περιορισμένα οικονομικά, η σχετική έρευνα πεδίου περιορίστηκε στο σημαντικότερο για το αγριόγιδο βόρειο τμήμα της περιοχής του Εθνικού Δρυμού Οίτης, το οποίο στο εξής θα αναφέρεται ως «Περιοχή μελέτης».

3.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Με σκοπό την απόκτηση πρωτογενών δεδομένων για την παρουσία του αγριόγιδου στην περιοχή μελέτης ακολουθήθηκαν οι παρακάτω μέθοδοι:

(α) Καθορισμός και χρήση μεμονωμένων θέσεων ή σειράς θέσεων κατά μήκος πεζοπορικών διαδρομών με πλεονεκτική θέα προς τμήματα των επιμέρους περιοχών της περιοχής μελέτης (βιότοπος αγριόγιδου) (Berducou et al 1982, Berducou 1983, Hussin et al. 1994).

(β) Διενέργεια πεζοπορικών διαδρομών εντός των επιμέρους περιοχών της περιοχής μελέτης, δηλαδή στο εσωτερικό του βιότοπου του αγριόγιδου.

(γ) Συνεντεύξεις με ανθρώπους της υπαίθρου που βρίσκονταν εντός ή σε εγγύτητα με το βιότοπο του αγριόγιδου ή που λόγω του επαγγέλματος ή της ιδιότητάς τους βρίσκονται συχνά στο βιότοπο του αγριόγιδου (κτηνοτρόφοι, ορειβάτες, κυνηγοί κ.ά.).

Η καταγραφή του αγριόγιδου στο πεδίο στόχευε αφενός στην οπτική παρατήρηση ατόμων του είδους (εντοπισμός και καταγραφή άμεσων παρατηρήσεων) και αφετέρου στον εντοπισμό και στην καταγραφή βιοδηλωτικών ιχνών (χνάρια και κοπρανοσωρούς) των ατόμων του είδους (έμμεσες παρατηρήσεις). Όλες οι καταγραφές (άμεσες παρατηρήσεις και συλλογές δεδομένων πεδίου) πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια δύο αποστολών, διάρκειας πέντε ημερών η καθεμία, τον Ιούλιο του 2012 και τον Ιούνιο του 2013.

Η καταγραφή και η συλλογή των δεδομένων πεδίου βασίστηκε στο συνδυασμό των προαναφερόμενων μεθόδων. Έτσι:

- I. Πραγματοποιήθηκε εξονυχιστική παρακολούθηση των επιμέρους περιοχών από συγκεκριμένα σταθερά σημεία πλεονεκτικής θέας προς το βιότοπο του είδους και καταγράφηκαν μόνο άμεσες παρατηρήσεις και
- II. Διενεργήθηκαν πεζοπορικές διαδρομές στο βιότοπο του είδους (διάσχιση) ακολουθώντας μονοπάτια ή κορυφογραμμές με ταυτόχρονη παρατήρηση του πεδίου και καταγράφηκαν τόσο άμεσες όσο και έμμεσες παρατηρήσεις.

Η καταγραφή των άμεσων παρατηρήσεων γινόταν το πρωί (από τα ξημερώματα έως τις 10.30 πμ.) διότι τότε τα αγριόγιδα είναι περισσότερο δραστήρια σε σχέση με τις υπόλοιπες ώρες του 24ώρου. Ακολουθούσε η παρατήρηση κατά τις απογευματινές ώρες έως λίγο προτού νυχτώσει, ως ένα επίσης κατάλληλο χρονικό διάστημα του 24ώρου αυξημένης δραστηριότητας του αγριόγιδου και κατά συνέπεια κατάλληλου για την καταγραφή του είδους. Η καταγραφή των έμμεσων παρατηρήσεων πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα με την καταγραφή των άμεσων, αλλά επιπρόσθετα και όλες τις άλλες ώρες της ημέρας.

Η καταγραφή περιλάμβανε και τις δυο μεθόδους και εφαρμόστηκε σε κάθε περίπτωση η περισσότερο κατάλληλη ή ένας συνδυασμός και των δύο. Όσον αφορά τις άμεσες παρατηρήσεις καταγράφηκε επίσης το μέγεθος του κοπαδιού και έγινε η κατάταξη των μελών του καθενός κοπαδιού σε κλάσεις ηλικίας και φύλου ως εξής: (α) Κατσίκια: άτομα μικρότερα από ένα έτος ανεξαρτήτως φύλου, (β) Χρονιάρικα: άτομα μεταξύ ενός και δύο ετών ανεξαρτήτως φύλου, (γ) Ενήλικα θηλυκά: θηλυκά μεγαλύτερα των δύο ετών, (δ) Ενήλικα αρσενικά: Αρσενικά μεγαλύτερα των δύο ετών.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΟ ΜΕΓΕΘΟΣ

Οπωσδήποτε με μια περιορισμένης εμβέλειας μελέτη, όπως αυτή εδώ, είναι δύσκολο να εξάγει κανείς ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την κατάσταση του είδους στην περιοχή. Ωστόσο, μπορεί να γίνουν ορισμένες εκτιμήσεις οι οποίες όμως έχουν ιδιαίτερα μεγάλη σημασία αφού οι διαθέσιμες πληροφορίες για τον πληθυσμό του αγριόγιδου στην Οίτη έως τώρα ήταν ελάχιστες έως ανύπαρκτες. Αναφέρονται στη συνέχεια τα κύρια σημεία τα οποία εντοπίστηκαν από την ανάλυση των δεδομένων πεδίου.

Καταρχάς το πληθυσμιακό μέγεθος δεν είναι το χειρότερο που θα μπορούσε να υπάρξει, αφού από ένα συνδυασμό των παρατηρήσεων στις 2 διαφορετικές χρονιές είναι βέβαιο ότι υπάρχουν τουλάχιστον 30 ζώα. Αυτό ισχυροποιείται από επιπρόσθετα δεδομένα παρουσίας του είδους στην Οίτη τα οποία κοινοποιήθηκαν στον υποφαινόμενο από άλλους ερευνητές ή φυσιοδίφες κατά τη

διάρκεια των ετών 2012 και 2013. Έτσι ο πληθυσμός του αγριόγιδου στην Οίτη φαίνεται να υπερβαίνει τα 30 άτομα, χωρίς όμως να είναι και αρκετά υψηλότερος από τον αριθμό αυτό. Με μεγάλη επιφύλαξη θα μπορούσαμε να μιλάμε για έναν πληθυσμό 30-45 (50) το πολύ ατόμων, γεγονός που εν τέλει κατατάσσει τον πληθυσμό του αγριόγιδου της Οίτης στην ίδια κατηγορία πληθυσμών αγριόγιδου με εκείνων αρκετών άλλων βουνών της χώρας μας, όπως για παράδειγμα των Βαρδουσίων, του Γράμμου, του Χατζή, του Πινόβου και της Τζένας κ.ά.

4.2 ΔΟΜΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Με μια πρώτη εκτίμηση των δημογραφικών δεδομένων δεν φαίνεται να υπάρχει κάποια ανησυχητική δομή του πληθυσμού του αγριόγιδου της Οίτης, αφού σε γενικές γραμμές ακολουθεί το γενικό πρότυπο άλλων πληθυσμών αγριόγιδου. Έτσι με βάση τα στοιχεία της δεύτερης χρονιάς, τα οποία είναι και περισσότερα, έχουμε την καταγραφή 21 διαφορετικών ατόμων από τα οποία τα 9 είναι αρσενικά, τα 6 θηλυκά και τα 6 μικρά. Δηλαδή έχουμε μία αναλογία φύλου (αρσενικά/θηλυκά) ίση με 1,5 και η γεννητικότητα (μικρά/θηλυκά) είναι 1. Κατά συνέπεια οι γεννήσεις είναι αρκετά υψηλές, όπως συμβαίνει υπό κανονικές συνθήκες στους πληθυσμούς του αγριόγιδου. Από την άλλη μεριά το μεγαλύτερο ποσοστό των αρσενικών σε σχέση με εκείνο των θηλυκών φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με το κλασικό πρότυπο της δομής των πληθυσμών του αγριόγιδου όπου τα αρσενικά κατά κανόνα είναι λιγότερα από τα θηλυκά εξαιτίας αυξημένης θνησιμότητας κατά τη διάρκεια του χειμώνα. Ωστόσο τελευταία η άποψη αυτή σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει αρχίσει να αντιστρέφεται και πλέον υπάρχουν αναφορές για πληθυσμούς αγριόγιδων με την ίδια αναλογία φύλου ή ακόμα και με υψηλότερο ποσοστό αρσενικών έναντι των θηλυκών. Μια τέτοια αναφορά αφορά τον γειτονικό πληθυσμό αγριόγιδων του όρους Γκιώνα (Ραφαϊοαννου et al 2014).

4.3 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΗ- ΚΑΤΑΝΟΜΗ

Με βάση τις αρχικά συλλεχθείσες πληροφορίες, τα δεδομένα της παρούσας έρευνας και τη ροή επιπρόσθετων πληροφοριών που προέκυψαν κατά το διάστημα της παρούσας εργασίας, η εξάπλωση του αγριόγιδου στην Οίτη είναι περισσότερο διευρυμένη από όσο αρχικά θεωρούνταν. Έτσι εκτείνεται σε ένα μεγάλο τμήμα του Εθνικού Δρυμού και της περιοχής ευθύνης του Φορέα Διαχείρισης στο βόρειο και βορειοανατολικό τμήμα της Οίτης. Μεγάλης σημασίας φαίνεται ότι είναι τα ρέματα και οι στενές χαράδρες που διαχωρίζουν τα επιμέρους τμήματα του βουνού, όπου τα αγριόγινδα καταφεύγουν αφενός για προστασία και αφετέρου για αναζήτηση δροσιάς τις ζεστές ώρες της ημέρας, ιδιαίτερα κατά τη θερμή περίοδο του έτους. Αντίθετα με άλλες, περισσότερο τυπικές, περιοχές εξάπλωσης του είδους στην Ελλάδα, η πλειονότητα των μεγάλων κορυφών της Οίτης δεν είναι υπερβολικά απόκρημνες και ούτε είναι ελεύθερες από δασική βλάστηση. Επίσης, σε αντίθεση με άλλα βουνά, τα μεγάλα υψόμετρα του βουνού χρησιμοποιούνται από κοπάδια

κτηνοτροφικών ζώων και διασχίζονται από δασικούς και ορεινούς δρόμους. Κατά συνέπεια οι απόκρημνες και δροσερές χαράδρες στα μέσα υψόμετρα της βόρειας πλευράς της Οίτης φαίνεται ότι παίζουν ένα σημαντικό ρόλο για το αγριόγιδο κατά τους θερμοί, τουλάχιστον, μήνες του έτους.

4.4 ΑΠΕΙΛΕΣ/ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

Παρατηρήθηκε παρουσία κυνηγόσκυλων στο βιότοπο του αγριόγιδου κατά τη διάρκεια και των δύο αποστολών που προφανώς συνδυάζεται με δραστηριότητες εκπαίδευσής τους μια και η χρονική περίοδος συμπίπτει. Σε μία τουλάχιστον περίπτωση τα κυνηγόσκυλα εκδίωξαν 2 αγριόγινδα τα οποία και κυνήγησαν για αρκετή ώρα στις πλαγιές της χαράδρας του Γοργοποτάμου (Ιούλιος 2012). Επίσης άδεια φυσίγγια βρέθηκαν σε θέσεις όπου συχνάζουν αγριόγινδα, όπως στα ανώτερα σημεία της χαράδρας του Γοργοποτάμου, και αυτό υποδηλώνει τη συχνή παρουσία ανθρώπων που φέρουν όπλα με την ιδιότητα του κυνηγού ή με την ιδιότητα του βοσκού- φύλακα του κοπαδιού. Αρκετοί δρόμοι βρίσκονται σε μεγάλη εγγύτητα με τον βιότοπο του αγριόγιδου και σε ορισμένες περιπτώσεις το αυτοκίνητο μπορεί να φτάσει λίγα μέτρα από τα σημεία όπου βρέθηκαν κοπρανοσωροί ή ακόμα και τα ίδια τα αγριόγινδα, καθιστώντας έτσι όχι ασφαλή την παρουσία τους εκεί.

Κοπάδια με κτηνοτροφικά ζώα βόσκουν σε συστηματική βάση κυρίως γύρω από το βιότοπο του αγριόγιδου. Ειδικά τους καλοκαιρινούς μήνες στα ανώτερα υψόμετρα του βιότοπου του αγριόγιδου υπάρχουν στάνες που χρησιμοποιούνται για λίγους μήνες και η παρουσία εκεί των κτηνοτροφικών ζώων σε συνδυασμό με τα εποχιακά καταλύματα, την παρουσία ανθρώπων και αυτοκινήτων και κυρίως την παρουσία σκύλων κάθε ράτσας (από τσομπανόσκυλα έως κυνηγόσκυλα) αποθαρρύνει την προσέγγιση των αγριόγιδων, ειδικά των κοπαδιών με τα μικρά, στα ανώτερα υψόμετρα του βιοτοπού τους.

Γενικώς η τοπογραφία της περιοχής, η παρουσία κοπαδιών κτηνοτροφικών ζώων στα μεγάλα υψόμετρα, η ύπαρξη δασικών και ορεινών οδών γύρω από το βιότοπο του αγριόγιδου στα ανώτερα υψόμετρα σε συνδυασμό με τις υψηλές καλοκαιρινές θερμοκρασίες λόγω της γεωγραφικής θέσης της περιοχής μελέτης στο ευρύτερα νότιο όριο της εξάπλωσης του είδους στην Ευρώπη, αποτελούν ένα συνδυασμό παραγόντων που καθιστά κατά κάποιον τρόπο αδύνατη τη χρήση από το αγριόγιδο της ανώτερης υψομετρικής ζώνης. Έτσι φαίνεται ότι εδώ έχουμε το «παράδοξο» της χρήσης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες περισσότερο της μεσαίας υψομετρικής ζώνης (1200-1600μ) και όχι της ανώτερης.

Τέλος ένα επιπρόσθετο ζήτημα που εντοπίστηκε στην περιοχή και τις δύο φορές είναι η ύπαρξη στον καίριο βιότοπο του αγριόγιδου (Ξεροβούνι) ενός κοπαδιού κατοικίδιων αιγών σε άγρια κατάσταση. Το κοπάδι αυτό αριθμεί γύρω στα 15 ζώα και τα μέλη του συμπεριφέρονται σαν άγρια.

Ωστόσο η παρουσία του σε ένα από τα σημαντικότερα μέρη του βιότοπου του αγριόγιδου – τουλάχιστον κατά τους καλοκαιρινούς μήνες- στο οποίο και απαντάται –όπως καταγράφηκε και τις δύο χρονιές- ο μεγαλύτερος αριθμός θηλυκών με μικρά- δημιουργεί σοβαρό πρόβλημα μια και είναι δεδομένο ότι πέρα από τον τροφικό ανταγωνισμό, τα αγριόγιδα έχουν την τάση να αποφεύγουν περιοχές που χρησιμοποιούνται από άλλα μηρυκαστικά.

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τελειώνοντας υπογραμμίζουμε τη μεγάλη σημασία του πληθυσμού του αγριόγιδου στην Οίτη, ο οποίος μαζί με τους άλλους 2 πληθυσμούς της Ρούμελης (Γκιώνα και Βαρδούσια) βρίσκονται στο νοτιότερο όριο της φυσικής εξάπλωσης του είδους στην Ευρώπη. Είναι επίσης πολύ σημαντικό να επισημανθεί ότι σύμφωνα με τα τελευταία επιστημονικά δεδομένα τα αγριόγιδα των νοτιότερων περιοχών της εξάπλωσής τους στην Ευρώπη (πχ βουνά της Ρούμελης) φαίνεται πως έχουν να αντιμετωπίσουν όχι μόνο τις «συνηθισμένες» απειλές που προέρχονται από τον άνθρωπο, αλλά και ευρύτερα περιβαλλοντικά ζητήματα, όπως είναι η κλιματική αλλαγή και η αύξηση της θερμοκρασίας (Ραραϊοαννου et al 2014). Κατά συνέπεια για αυτούς τους λόγους καθίσταται ακόμα περισσότερο επιτακτική η άμεση λήψη μέτρων περιορισμού των ανθρωπογενών τουλάχιστον απειλών και πιέσεων που δέχεται το είδος στην περιοχή μελέτης, ώστε να περιοριστεί το όποιο ενδεχόμενο πιθανής εξαφάνισης στο παρόν και στο μέλλον και να εξασφαλιστεί κατά το καλύτερο δυνατό τρόπο η διατήρηση και αύξηση του πληθυσμού του αγριόγιδου της Οίτης.